

Livets Dyrhed.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening
den 29. Februar 1912.

Af

Einar Cohn.

Spørgsmaalet om Livets Dyrhed, d. v. s. om hvor meget der paa givet Sted til given Tid og paa et vist socialt Niveau kræves til Livets anstændige Opretholdelse, har i de senere Aar spillet en betydelig Rolle i den økonomisk-socialt Statistik*). Hvis vi gaar bare saa langt tilbage som til 1897, saa foretog i dette Aar

---

*) Byarbejderfamiljers og Landarbejderfamiljers Forbrug. Stat. Meddelelser IV, 6,6 og 11,2. — Dalhoff og Mackeprang: De bedrestillede Familjers Udgifter, 1906. — Cost of living and retail prices of food. 18. ann. rep. of the commiss. of labor. Washington 1904. — Erhebung von Wirtschaftsrechnungen minderbemittelter Familien im deutschen Reiche. 2. Sonderheft zum Reichsarbeitsblatte. Berlin 1909. — Inquiry by the Board of Trade into Working Class rents, housing and retail prices of food, together with rates of wages in certain occupations in the principal industrial towns of the United Kingdom, 1908; Germany, 1908; France, 1909; Belgium, 1910; United States, 1911. — Salaires et coût de l'existence. Paris 1911. — Investigation relative to wages and prices of commodities. 4 vols. Washington 1911, foruden Undersøgelser omfattende enkelte tyske Byer.

Livets Dyrhed.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening
den 29. Februar 1912.

Af

Einar Cohn.

Spørgsmaalet om Livets Dyrhed, d. v. s. om hvor meget der paa givet Sted til given Tid og paa et vist socialt Niveau kræves til Livets anstændige Opretholdelse, har i de senere Aar spillet en betydelig Rolle i den økonomisk-socialt Statistik*). Hvis vi gaar bare saa langt tilbage som til 1897, saa foretog i dette Aar

---

*) Byarbejderfamiljers og Landarbejderfamiljers Forbrug. Stat. Meddelelser IV, 6,6 og 11,2. — Dalhoff og Mackeprang: De bedrestillede Familjers Udgifter, 1906. — Cost of living and retail prices of food. 18. ann. rep. of the commiss. of labor. Washington 1904. — Erhebung von Wirtschaftsrechnungen minderbemittelter Familien im deutschen Reiche. 2. Sonderheft zum Reichsarbeitsblatte. Berlin 1909. — Inquiry by the Board of Trade into Working Class rents, housing and retail prices of food, together with rates of wages in certain occupations in the principal industrial towns of the United Kingdom, 1908; Germany, 1908; France, 1909; Belgium, 1910; United States, 1911. — Salaires et coût de l'existence. Paris 1911. — Investigation relative to wages and prices of commodities. 4 vols. Washington 1911, foruden Undersøgelser omfattende enkelte tyske Byer.

Danmark en officiel forbrugsstatistisk Undersøgelse, i 1903 tilvejebragte Nordamerika og i 1908 og følgende Aar offentliggjorde England for sit Vedkommende og for Tysklands, Belgiens og Nordamerikas en saadan Statistik. I 1907 har Tyskland selv foretaget en lignende Undersøgelse, og i 1911 har den officielle franske Statistik givet et vægtigt Bidrag til Belysning af dette Spørgsmaal for Frankrigs Vedkommende. Nordamerika har lige udsendt 4 tykke Bind om dette Emne, og her hjemme har Statistisk Bureau en ny Undersøgelse under Udarbejdelse.

Det har som Regel været Forholdene i Arbejderklassen, man har villet skaffe sig Kendskab til; ganske naturligt, dels fordi den er den talrigste, og dels fordi en Stigning i Livets Dyrhed naturligvis føles haardere, jo mindre man har at staa imod med. Hvad man har haft for Øje ved disse Undersøgelser, har snart været sociale Forhold; man har villet vide, hvormeget en vis Løn kunde købe, snart finanspolitiske, for at skaffe sig Underretning om, hvorledes Toldforanstaltninger og -forandringer gav sig Udslag og føltes i Folkets daglige Liv.

Har Statistiken — baade den officielle og den private — rundt i Landene saaledes haft Anledning nok til at anvende mange Kræfter paa Belysning af disse, statistisk set, vanskeligt tilgængelige Spørgsmaal, saa er der endnu en Grund, der i de sidste 15—20 Aar med stedse større Styrke har presset paa og nødvendiggjort disse Undersøgelser, og det er det siden Midten af 1890'erne jævnt og stadigt stigende Prisniveau.

Vil man belyse Livets Dyrhed, maa man skaffe

sig Kendskab dels til Forbruget i Mængde og Art, dels til de Priser, der skal betales for dette Forbrug. Og det er jo klart, at alt andet lige vil alene en Forandring i de Priser, der skal regnes med, betyde en Forøgelse, respektive Formindskelse af Livets Dyrhed. Nu er Priserne, som sagt, siden 1890'ernes Midte stegne og stegne stærkt, og det er med denne Prisstigning og dens Betydning, jeg her særlig vil beskæftige mig.

Til at maale Forandringerne i Priseniveauet anvender man de saakaldte Pristal (index-numbers). Om Fremgangsmaaden ved deres Beregning kun dette: Man udvælger en Række Varer af større Betydning, beregner deres Pris i et vist Tidsrum og sætter alle senere Priser i Forhold til den paagældende Vares Pris i Udgangstidsrummet. Er altsaa en Vare 20% højere i Pris i 1911 end i Gennemsnit af Aarene 1890—99, og man har valgt dette Aarti til Basis, saa faar Varen i 1911 Værdien 120. Saaledes for samtlige behandlede Varer. De Tal, man skaffer sig paa denne Maade, kan man saa enten straks addere. Det gør f. Eks. The Economist. Eller man kan først tillægge dem en vis Vægt efter deres Betydning i Forbruget og saa addere de saaledes vejede Tal. Det gør Board of Trade og Statistisk Bureau.

Til Grundlag for Udregningen af saadanne Pristal bruger man i Regelen Engros-Priserne. Disse er naturligvis de nemmeste at forskaffe sig og bedre at regne med end Detajlpriserne, fordi der er større Udsigt til i Engros-Handelen fra Tid til Tid at faa opgivet Prisen paa nogenlunde den samme Vare, medens det er en af de største Vanskeligheder ved Indsamling af Detajlpriser, at den samme Forbruger, efter som Varens Pris

stiger eller falder, gaar til en daarligere eller bedre Kvalitet af samme Vare og saaledes opgiver Priser, der kun nominelt angiver det samme Produkt. Men paa den anden Side er det jo Detaljpriserne, der fra Forbrugernes Synspunkt er af størst Betydning. Det er dem, vi maa regne med og er afhængig af. Engrospriserne interesserer Handelsstanden og Industriens Mænd og de Socialøkonomer, der vil skrive Prishistorie. Detaljpriserne er for os andre den Vægt, hvorpaa vore Indtægter skal vejes og — — —; det er Detaljprisniveauet, der maaler Livets Dyrhed, og det er da nødvendigt, saa godt de foreliggende Oplysninger tilsteder, i særlig Grad at have Opmærksomheden henvendt paa Detaljpris-Forandringerne.

Der findes siden 1890'ernes Midte Oplysninger om Detaljprisniveauet*) i London, Berlin, Paris og New-York, tildels udarbejdede af det engelske Board of Trade. Tilsvarende Tal er saa beregnede for København paa Grundlag af Statistisk Bureaus forbrugsstatistiske Undersøgelse 1897, Kontorchef Traps Responsum til Magistraten 1900 (Tillæg Nr. 9 til Borgerrepræsentationens Forhandlinger 1900—01) og Statistisk Aarbog 1905 og følgende Aargange. Idet vi holder os til de Aar, for hvilke der foreligger Oplysninger i den danske Statistik, kan følgende Tabel opstilles, hvor Oplysningerne for Engrosprisniveauet angaar hele Lan-

*) Se: British and Foreign Trade & Industry 1854—1909 (Board of Trade). — 14. Abstract of Labour Statistics (B. of T.). — Board of Trade Labour Gazette, Januar 1912. — Hooker: The course of prices etc. Journ. Roy. Stat. Soc. 1912. — Carl v. Tyszka: Die Bewegung der Preise etc. Jahrbüch. f. Natök. u. Stat. III. F. Band 42. — Salaires et coût de l'existence jusqu'en 1910 (Stat. gén. de la France). Paris 1911.

det, medens Detajlpristallene kun gælder Hovedstæ-
derne:

Tabel 1.

Pristal 1897—1911.

			1897	1900	1905	*) 1910	Sept. 1911
Danmark	Engrospristal	Det alm. Pris- niveau	100	116	116	124	—
		Levnedsmidler	100	—	—	125	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	—	122	131	—
England	Engrospristal	Det alm. Pris- niveau	100	111	108	121	124
		Levnedsmidler	100	103	104	112	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	104	108	114	—
Frankrig	Engrospristal	Det alm. Pris- niveau	100	123	114	130	138
		Levnedsmidler	100	104	104	127	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	102	109	116	—
Tyskland	Engrospristal	Det alm. Pris- niveau	100	118	122	137	149
		Levnedsmidler	100	110	121	138	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	101	109	120	—
De forenede Stater	Engrospristal	Det alm. Pris- niveau	100	123	129	147	—
		Levnedsmidler	100	118	127	149	—
	Detajlpristal	Levnedsmidler	100	105	112	—	—

Med Hensyn til Beregningsmaaden af Pristallene i de fremmede Lande skal der henvises til de ovenfor anførte officielle Publikationer og private Afhandlinger (især British & Foreign Trade and Industry). For Danmark er Pristallet for det almindelige Prisniveau taget fra Handelstabelværket (den anvendte Fremgangsmaade er meddelt i Tabelværket for 1906); de

*) For Frankrig, Tyskland og de Forenede Stater gælder Tallene Aaret 1910, for England 1911. For Danmark henholdsvis 1910, 1910—11 og 1. Februar 1911.

to andre Pristal har jeg beregnet for Engrospristallets Vedkommende paa Grundlag af Oplysningerne fra Kommunehospitalet i Beretningerne fra de københavnske kommunale Hospitaler, suppleret med Oplysninger fra Handelsstatistiken; for Detaljpristallet er Oplysningerne tagne fra de ovenfor anførte Kilder, idet der er taget Hensyn til, at Tallene for 1905 og 1911 gælder pr. 1. Februar, for de tidligere Aar Gennemsnittet af hele det paagældende Aar. De enkelte Varer har dernæst faaet tillagt Vægt i Overensstemmelse med den Rolle, de spillede i Forbruget ifølge Statistisk Bureaus Undersøgelse fra 1897, hvor det oplyses, at den samlede Udgift pr. Enhed til Føde udgjorde 256 Kr. Trækker man herfra Udgifterne til Øl, Brændevin, Tobak m. v., faas en Udgift pr. Enhed af 220 Kr. Udgiften til de Varer, der er lagt til Grund ved Beregningen af Pristallet, udgør 165 Kr., eller 75 % af de 220 Kr. Den anvendte Fremgangsmaade fremgaar iøvrigt af omstaaende Oversigt (Tabel 2).

Holder vi os nu indtil videre til København, saa viser Beregningerne, at fra 1897 til Februar 1911 er Prisniveauet for Arbejderstandens Levnedsmidler (alene for Arbejderstanden er vi i Stand til at føre Sammenligningen saa langt tilbage) steget med omkring 30 %. Disse 30 % maaler Stigningen paa Livets almindelige daglige Fornødenheder: Kød, Brød, Smør, Margarine, Kartoffler o. s. v. — Gaar vi til den næste store Forbrugsgruppe: Klæder og Fødtøj, bliver Sagen vanskeligere. Her spiller Kvaliteten en saa overordentlig Rolle, og det er vanskeligt for Forbrugeren at konstatere, at han faar en Vare, der i Bonitet svarer til det, han er vant til. Holder vi os imidlertid

Tabel 2.

Beregning af Detaljpristallet for Arbejderstanden
i København 1911.

	Aarligt Forbrug pr. Enhed		Detaljpris pr. Pd. 1911. 2.	1 × 2
	absolut	i % 1.		
Kød	82,9 Pd.	12,4 %	49 Øre	6076
Flæsk	36,2 —	5,4 —	67 —	3618
Æg	16,2 —	2,4 —	79 —	1896
Smør	30,6 —	4,6 —	112 —	5152
Fedt	9,5 —	1,4 —	59 —	826
Margarine	5,6 —	0,8 —	69 —	552
Ost	14,4 —	2,2 —	57 —	1254
Rugbrød	242,1 —	36,4 —	7 —	2548
Ærter	4,8 —	0,7 —	19 —	133
Kartofler	149,4 —	22,6 —	4 —	900
Sukker	65,6 —	9,8 —	21 —	2058
Chokolade	0,9 —	0,1 —	132 —	132
The	1,2 —	0,2 —	223 —	446
Kaffe	7,5 —	1,1 —	128 —	1408
Tilsammen...	666,9 Pd.	100,0 %		26999 *)

til de af Statistisk Bureau i Aarene 1905—1911 paa det samme Grundlag indsamlede Detaljpriser, oplyses det af Arbejderne selv, at de i 1905 gav 52 Kr. for et Jakkesæt og derefter Aar for Aar jævnt stigende Priser indtil 60 Kr. i 1911; d. v. s. en Stigning paa 15 % i de seks Aar. En noget mindre procentvis Stigning viser Bomuldskjoletøjet til Kvinder, nemlig fra 45 til 49 Øre pr. Alen, altsaa 8 à 9 %. Endelig er Fodtøj omtrent uforandret i Pris, idet Snørestøvler til Mænd af Arbejderklassen opgives til at have kostet omtrent det samme i 1905 og 1911, medens Prisen paa Damestøvler er stegen nogle faa Procent. Alt i alt tror jeg,

*) Det tilsvarende Tal for 1897 er beregnet til 20641. Forskellen er saaledes 31 %.

Prisstigningen paa Klæder og Fodtøj under ét svarer ganske godt til Stigningen paa Levnedsmidler, der fra 1905 til 1911 udgjorde henimod 10 %, og efter alt hvad der foreligger (jfr. Kommunens Statistiske Kontors ovenfor anførte Oversigt) er der Grund til at tro, at vi er paa den sikre Side ved at gaa ud fra, at Stigningen fra 1897—1905 har været lige saa stærk som fra 1905—11, saaledes at den for det hele Tidsrum har udgjort ca. 20 %.

Vi kommer derefter til Boligudgifterne. Københavns Kommune gør ved Folketællingerne Huslejen til Genstand for Undersøgelse, og vi ved derfra, at fra 1895 til 1906 steg Forhuslejligheder saaledes:

	1895 Kr.	1906 Kr.	Stigning 1895—1906 %
1 Værelse med Køkken	108	120	11
2 — — —	178	210	18
3 — — —	296	316	7

Paa 1—3 Værelses Lejligheder var den gennemsnitlige Stigning fra 1895—1906 saaledes omkring 12 %. Det er da sikkert meget moderat at gaa ud fra, at Stigningen indtil 1911 (hvorfra ingen Oplysninger endnu foreligger) har udgjort ca. 15 %.

Vi kommer sluttelig til Udgifterne til Lys og Brændsel. I 1911 kostede Kullene ca. 10 % mere end i 1897, medens Petroleum kostede det samme i 1897 og 1911. Der har jo i de seneste Aar været et stærkt Prisfald paa Petroleum, fra ca. 18 Øre pr. Pot i 1909 til 13 Øre i 1911. Kogegas kostede i København 3 Øre pr. 1000 engelske Kubikfod i 1897. I 1910—11 kostede denne Gas 11 Øre pr. m³, hvilket omtrent svarer til 3,10 Øre pr. 1000 Kubikfod. Stig-

ningen her er saaledes ubetydelig. I det hele og store og i Sammenligning med de foran omtalte Varer har saaledes Prisstigningen fra 1897 til 1911 for Lys- og Brændselsartiklerne ikke været særlig betydelig.

Spørgsmaalet er nu, hvad Rolle Prisstigningen paa disse forskellige Hovedgrupper af Livsfornødenheder spiller. Og dette afhænger naturligvis igen af, hvilken Betydning henholdsvis Fødevarer, Klæder o. s. v. spiller i det hele Forbrug. Vi ved fra Forbrugsstatistiken fra 1897, at i de københavnske Arbejderfamilier, Undersøgelsen omfattede, udgjorde Udgifterne til Føde 47 $\%$, til Klæder 12 $\%$, til Bolig 13 $\%$ og til Belysning og Brændsel 4 $\%$ af Totaludgiften. Tilbage bliver saaledes 24 $\%$ af Udgiften, der gaar til Forening, Læge, Kontingenter, Værktøj o. s. v. Men holder vi os til de 76 $\%$, om hvis Dyrhed vi har Oplysninger, kan vi ved at tage Hensyn til denne forskellige Betydning, Grupperne har i Forbruget, beregne, at Prisen paa de nødvendige Leveudgifter for Arbejderstanden i København fra 1897 til 1911 er steget med 25 $\%$; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Vægt	Pristal 1897	Relativ Pris 1911	Pristal 1911
	1	2	3	1 $\times$ 3
Føde.....	47	4700	130	6110
Klæder og Fodtøj	12	1200	120	1440
Bolig.....	13	1300	115	1495
Lys og Brændsel	4	400	105	420
Tilsammen...	76	7600	—	9465

Over for denne Udgiftsstigning vilde det naturligvis have sin store Interesse at søge Indtægtsstigningen belyst, og hertil foreligger jo baade fra Statistisk Bureau og Københavns Kommunes statistiske Kontor et be-

tydeligt Materiale i Arbejdslønstatistiken. Men dels ligger dette Spørgsmaal uden for den Opgaves Rammer, jeg her har stillet mig, dels vil der være Grund til at vente med at undersøge Spørgsmaalet, til man har erholdt Kendskab til de eventuelle Forskydninger i Forbruget gennem den kommende Forbrugsstatistik. Thi det er jo muligt, at noget af Prisstigningen er bleven afbødet ved, at man i de enkelte Tilfælde, hvor det har kunnet lade sig gøre, er gaaet fra Hovedvaren til Surrogatvaren (fra Smør til Margarine o. s. v.); derimod er der i de her beregnede Pristal taget Hensyn til, at en tarveligere Kvalitet er anvendt, idet Opgivelserne stammer fra Forbrugerne, der altsaa angiver Prisen paa de Varesorter, de paa det paagældende Tidspunkt anvender. Jeg skal da blot anføre, at ifølge Statistisk Bureaus Undersøgelser i 1897 og 1906 var Lønnen i København mellem disse to Tidspunkter steget med en Fjerdedel, og efter Københavns Kommunes statistiske Kontors Publikationer steg Lønnen for Svende fra 1898 til 1909 med omkring 20 % og for Arbejdsmænd og Kvinder med omkring 30 %, saaledes at Lønstigningen og Stigningen i Livets Dyrhed omtrent var den samme. *)

---

*) Da disse Bemærkninger har givet Anledning til en, især under den Foredraget paafølgende Diskussion nærmere præciseret, Misforstaaelse, der tillagde mig den Anskuelse, at Arbejdernes Forhold ikke skulde have forbedret sig, maa jeg gøre opmærksom paa, at jeg blandt de Aarsager, der medvirkede til Stigningen i Livets Dyrhed (jfr. S. 236) nævnede forskellige, der ikke blot gjorde Livet dyrere, men ogsaa samtidig gjorde det bedre. Baade af den Grund og fordi jeg lige til at begynde med havde bestemt Begrebet »Livets Dyrhed«, saaledes som sket er, mener jeg i dette Indledningsforedrag som Helhed at have gjort Rede for, at Stigningen i Livets Dyrhed ikke alene er

Vender vi os nu til de bedrestillede Befolkningslag, er vi ganske vist ikke i Stand til at føre en Sammenligning som den ovenfor anførte for Arbejderstanden, igennem paa samme Maade for disse bedrestillede Klasser. Men vi har dog paa forskellig Vis ogsaa Mulighed for at faa en Fornemmelse af, hvad disse Aars Prisstigning har betydet for Overklassen.

Hvis vi paa Grundlag af Detajlpriserne i Statistisk Aarbog beregner et Indextal for de Fødemidler, der købes af Embedsstanden i København, paa samme Maade som vi ovenfor beregnede det for Arbejderklassen, vil vi finde, at fra 1905 til 1911 er Prisniveauet for Embedsstandens Fødevarer steget med 10 à 11 % i Modsætning til Arbejdernes Stigning paa 7 %. Stigningen for Embedsstanden er saaledes betydelig højere end for Arbejderne, hvilket ligger i, at Embedsstandens Forbrug ligger fastere. Stigende Priser paa Kød f. Eks. vil maaske jage Arbejderne fra dette Næringsmiddel over til andre billigere, medens de mere velstillede Klasser i hvert Fald kun langsomt viger Stillingen.

Udtryk for, at vi nu giver mere end før for det samme Gode, men i mange Tilfælde ogsaa, at vi giver mere for et bedre Gode eller betaler for Goder, vi ikke før har kendt. — Noget helt andet er naturligvis den Ting, at Følelsen af at være under et økonomisk Pres og den deraf følgende Misfornøjelse blandt de daarligt stillede Befolkningslag, ikke paavirkes kendeligt af denne samtidige Stigning i »Livets Godhed«. Den hele Samfundsstandard er hævet og Selvopholdelsesdriften fører jo med sig, at vi hellere beskæftiger os med at faa fat i det, vi ikke har, end hengiver os til Erindringen om det vi manglede og siden opnaaede. — Men at Arbejderne ikke rent faktisk skulde have opnaaet bedre Livsvilkaar, er en Anskuelse, jeg nødig vil have mig tillagt, baade fordi jeg anser den for ganske uholdbar og urimelig, og fordi den politisk set er skadelig — reaktionær.

Dette Forhold har, saaledes som vi i en anden Sammenhæng skal komme nærmere ind paa nedenfor, klart vist sig i Bevægelsen paa de berlinske Kødpriser i de sidste Aar. De kostbareste Stykker paa Dyret er stegne langt stærkere i Pris end de mindre kostbare, der maa antages særligt at købes af de mindre bemidlede, saaledes at det ses, at disse ved en formindsket Efterspørgsel har tvunget Priserne ned. At det er de bedre og dyrere Varer, der er stegne stærkest, kommer f. Eks. ogsaa til Udtryk i Københavns Kommunehospitals Kostudgifter. En Kostportion steg nemlig fra 1897 til 1911 med 36 $\frac{0}{100}$, men for Patienter paa bedre Pleje var Kostudgiftsstigningen 43 $\frac{0}{100}$, for Patienter paa almindelig Pleje 31 $\frac{0}{100}$. At ogsaa Udgiften til Patienter paa Feberdiæt steg meget stærkt, nemlig med 42 $\frac{0}{100}$, kan nævnes som et Kuriosum. Jeg antager det ligger i, at Hospitalet i 19¹⁰/₁₁ maatte betale 58 Øre for et Pund Rødspætter mod 27 Øre i 1897, og henholdsvis 25 og 15 Øre for et Pund Torsk.

At ogsaa de af Embedsstanden købte dyrere Klæder er stegne stærkere end de billigere, kan jeg ikke talmæssigt belyse, men det er vist en given Ting. Her, hvor hyppigt Dragten eller Skotøjet sys paa Bestilling i hvert enkelt Tilfælde, spiller Arbejdslønnen jo en langt større Rolle i Produktionsomkostningerne end ved det fabrikmæssigt tilvirkede. Og den Stigning, der har fundet Sted i Arbejdslønnen, vil selvfølgelig paa disse dyrere Ting være saa meget føleligere end paa de billigere Produkter.

Udgifterne til Lys og Brændsel for Embedsstanden er næppe stegne stærkere end for Arbejdsstanden, men saa kommer vi til Huslejen.

Tager vi for Huslejens Vedkommende Gennemsnittet af Stigningen fra 1901 til 1906 i København og paa Frederiksberg, faar vi følgende Stigningsprocenter:

for 2 Værelses Lejligheder.....	4	%
— 3 — —	3	—
— 4 — —	4	—
— 5 — —	8	—
— 6 — —	9	—

Det vil altsaa sige, at de større Lejligheder i København og paa Frederiksberg steg dobbelt saa stærkt i Pris som de smaa fra 1901 til 1906.

Jeg skal endnu omtale en Udgiftspost for de økonomisk bedrestillede: det er Udgiften til Folkehold. I 1898 fik en voksen Pige i København gennemsnitlig 16 Kr. om Maaneden, nu faar hun i Gennemsnit 21 Kr., foruden hvad der ifølge Kravene om forøget Hjælp løber paa af Udgifter til Mænd til at bære Brændsel og til Rengørings- og Opvarningskoner.

Vi kan altsaa resumere Forskellen mellem Prisstigningen paa de mindre og de mere velstillede Klassers væsentligste Udgiftsposter i de senere Aar saaledes: Fødevarerne er stegne en halv Gang stærkere for de bedrestillede Klasser end for Arbejderklassen, Klæderne maaske i samme Forhold. Lys og Brændsel er stegne lige stærkt, men Huslejen er steget dobbelt saa stærkt for Overklassen som for de mindre velstillede. Naar imidlertid den svagere Prisstigning for Arbejderklassen er næsten lige saa følelig og nok saa betænkelig som for Overklassen, ligger det i, at de her betragtede Udgifter er af forskellig Betydning oppe og nede i Samfundet.

Ifølge Dalhoff og Mackeprang: De bedrestillede Familjers Udgifter, kan følgende Tabel opstilles:

Procentvis Fordeling af Udgifterne til	Familjer med en Indtægt af Kr.		
	1200	4000	13000
Kost.....	51	25	13
Brændsel og Belysning.....	4	4	3
Husleje.....	14	14	13
Beklædning.....	12	11	11
Tilsammen...	81	54	40
Skatter.....	1	3	7
Vask og Inventar.....	3	6	6
Fornøjelser.....	4	10	8
Folkehold.....	3	12	13
Gaver og Velgørenhed.....	2	2	12
Andre Udgifter.....	11	13	14
Ialt...	100	100	100

Herefter udgjorde altsaa Udgiften til de fire elementæreste Grupper af Livsfornødenheder: Kost, Brændsel og Belysning, Husleje og Beklædning 81 % hos en Mand med 1200 Kr. i aarlig Indtægt, 54 % i et Budget paa 4000 Kr. og 40 % i et paa 13000 Kr. Fordeler vi Stigningen paa de enkelte Konti i de ovenfor anførte Perioder, hvor en Sammenligning er mulig, vil det vise sig, at denne forskellige Betydning, Livsfornødenhederne har i de enkelte Budgetter, bevirker, at Forskellen mellem Stigningen for den rige og den fattige bliver langt ringere, end man skulde tro, naar man kun betragter de enkelte Poster; jfr. nedenstaaende Beregning:

	Aarlig Indtægt: 1200 Kr.		Aarlig Indtægt: 4000 Kr.	
	Procent i Forbruget	Relativ Stigning	Procent i Forbruget	Relativ Stigning
Kost.....	51	$\times 100 = 5100$	25	$\times 150 = 3750$
Brændsel og Belysning	4	$\times 100 = 400$	4	$\times 100 = 400$
Husleje.....	14	$\times 100 = 1400$	14	$\times 200 = 2800$
Beklædning.....	12	$\times 100 = 1200$	11	$\times 150 = 1650$
	81	$\times 100 = 8100$		8600

Det viser sig altsaa, at Stigningen paa Livsfor-
nødenhederne i det Omfang, vi her er gaaet ud fra,
har medført, at den forøgede Udgift paa Arbejderens
Budget spiller en forholdsvis lige saa stor Rolle for
ham, som den i og for sig langt stærkere Stigning
paa den mere velhavende Mands Livsfornødenheder
spiller for ham. Og det altsaa af den Grund, at
Manden med de 1200 Kr. bruger de fire Femtedele til
de aller nødvendigste Livsfornødenheder, medens Man-
den med de 4000 Kr. kun bruger godt Halvdelen af
sine Indtægter til Dækning af disse Behov. Saa kom-
mer der jo yderligere den Ting til i den fattiges Dis-
favør, at han har mindre at falde tilbage paa. Har
han nemlig brugt de fire Femtedele af sin Indtægt til
at bo og spise for, saa er der ikke meget tilbage,
der kan indskrænkes, naar Føde og Klæder stiger i
Pris. For den »velhavende«, ham med de 4000 Kr.,
er der dog en Mulighed for at finde et Punkt, hvor
der kan indvindes lidt. Jeg indrømmer: en ringe
Mulighed; for han har meget højere Skatter, Udgifter
til Folkehold, og saa til alt det, der er hans sociale
Fanemærker: Hold af Blade og Køb af Bøger, Del-
tagelse i Selskabs- og Foreningsliv, smukt og maaske
endog kunstnerisk Bohave o. s. v. o. s. v., Fanemærker,
som han hellere dør for end overgiver. Saa det er jo
ikke, fordi jeg vil paastaa, at netop han med de 4000
Kr. er misundelsesværdig. Han kan, netop fordi han
skal hævde sin sociale Stilling, med sine 4000 Kr.
sidde lige saa haardt i det som en længere nede paa
Indtægtsstigen, hvem der ikke stilles saa store Krav
til. Men hans Trængsler er naturligvis mere af social
end af økonomisk Art.

Vi kan altsaa sige, at de sidste 15 Aars Prisstigning paa Kost, Lys og Brændsel, Klæder og Husleje for Befolkningen i København har medført en samlet Stigning paa omkring en Fjerdedel af det hele Udgiftsbeløb, saaledes at Smaamanden med 1200 Kr. i 1897 og han med 1500 Kr. i 1911 er lige vel farne, saavel som den velstillede med 5000 Kr. i 1911 ikke faar mer ud af sine Penge, end havde han haft 4000 Kr. i 1897, snarere mindre naturligvis, fordi vi her alene har regnet med Stigningen i Livsfornødenhederne og forudsat, at Udgifterne til de øvrige Poster paa Budgettet ikke var blevne forøgede. Stigningen i de Udgiftsposter, der ikke dækker Livsfornødenheder, er jo vanskelig at belyse talmæssig, og vi skal derfor vente med at gaa nærmere ind paa den, til vi nedenfor kommer til de mere almindelige Bemærkninger.

Vil man — hvad der jo ligger nær — spørge om Udsigterne til en Standsning i denne Prisstigning eller maaske endog Nedgang, vil man have en Hjælp til Besvarelsen af dette Spørgsmaal ved et Øjeblik at betragte Prisforandringerne i nogle andre Lande end Danmark.

Vælger vi igen, af Hensyn til Oplysningerne i den danske Statistik, Aaret 1897, der ligger ganske normalt i Bevægelsen, til Udgangspunkt, finder vi for det almindelige Pristals Vedkommende, d. v. s. det Pristal, der er dannet paa Grundlag af alle væsentligere Varer, at dette Pristal i 1910 i Danmark og England var omkring 25 %, i Frankrig 30 %, i Tyskland 40 % og i Amerika næsten 50 % højere end i 1897 (jfr. Tabel 1, S. 213). Engrospristallet for Levnedsmidler følger i

samlige de her nævnte Lande, England undtagen, ganske nøje det almindelige Prisniveau. Herefter har Stigningen i Engrosprisen paa Levnedsmidler for Danmarks Vedkommende været en Del over Englands, lige saa høj som Frankrigs, men betydelig svagere end Stigningen i Tyskland og Amerika. Stigningen for Danmarks Vedkommende ligger saaledes i Midten, vi nyder ikke som England godt af at være det aabne Marked, hvorhen Varer føres fra alle Kanter af Kloben; paa den anden Side har vi ikke Tysklands kostbare Toldpolitik, og heller ikke er vi som Amerika paa Grund af Befolkningens voldsomme Stigning blevet sat ud af Stand til at skaffe de fornødne Levnedsmidler. Vi kan saaledes, sammenlignet med andre Lande, ikke særlig beklage os; men betragter vi den engelske Stigning paa henimod 15 % som det normale, som den af dybere liggende Aarsager fremkaldte Pristilvækst, saa er vi naturligvis kommen over det normale. Og dette formodentlig væsentligst, fordi vi i 1897 ikke udførte stort mere end en Femtedel af det Kød, vi producerede, medens vi nu udfører ca. Halvdelen, og det til Tyskland med dets højt opskruede Kødpriser. Men i det hele og store mener jeg ikke, man kan sige, den danske Engrospris-Stigning paa Levnedsmidler har været særlig stærk i disse Aar. Saa selv om Tyskland skulde forandre Toldpolitik, er der neppe stort at haabe derved for den danske Forbruger.

Dette ligger nu blandt andre Forhold, som vi senere skal komme tilbage til, ogsaa deri, at Forbrugerne jo ikke betaler Engrospriser, men Detajlpriser, og Detajlpriser, der ikke er pludselig eller abnormt skruede i Vejret, falder meget sjældent. De stiger ganske

vist ogsaa sjældent saa stærkt og voldsomt som Engrospriserne. Deres Bevægelser er mere afdæmpede, men fuldt saa bestemte og faste. Vi skal et Øjeblik se paa dem i deres Forhold til Engrospriserne.

I Frankrig, Tyskland og Nordamerika steg Detaljpriserne fra 1897 til 1910 10—20 % mindre end Engrospriserne. Dette kan nu dels skyldes den Omstændighed, at Engrospriserne kun med en Kvotadel indgaar i Detaljpriserne, og at følgelig kun en Del af deres Stigning behøver at komme til Udtryk i Detaljpristallet. Dette Forhold fremhævedes meget stærkt af William Scharling i en Afhandling i 1886 i Nationaløkonomisk Tidsskrift om »Detaljhandelen og Varepriserne«.

Det kan skematisk siges saaledes, at hvis en Vare i Detajlsalg koster 100 Øre, hvoraf de 50 er betalt til Grossisten, saa vil en Stigning i Engrosprisen med 50 %, d. v. s. med 25 Øre, kun udgøre 25 % af Detaljprisen paa 100 Øre.

Dette er naturligvis en mere formel Forklaring, og selv om den maa tages med i Betragtning, synes der at have været et andet Forhold, og det nok saa reelt, der har hindret Detaljpriserne i disse tre Lande i at stige lige saa stærkt som Engrospriserne, og det er det, at denne voldsomme Engrosprisforøgelse synes at have oversteget Forbrugernes Kræfter, saaledes at disse har været nødsagede til ved en formindsket Efterspørgsel at tvinge Melleghandlerne til at bære en Del af Stigningen. Dette kommer ret tydeligt frem ved Bevægelserne i de berlinske Kødpriser*). I et »An-

---

*) Se: Gross Berlin, Statistische Monatsberichte, II. Jahrgang, Heft 8/9, 1911.

dragende fra Stor-Berlins Kommuner til Hr. Rigskansleren angaaende Forholdsregler til Modarbejdelse af Prisstigningen paa Levnedsmidler. fra September 1911 vises det, at Stigningen i 1911 paa det allerede i Forvejen meget kostbare Okse- og Kalvekød har medført, at Slagternes Fortjeneste har været nedadgaaende, efterhaanden som Engrospriserne paa Kvæget steg, og det især paa de tarveligere Dele af Dyret, som købes af de mindre velstillede, saaledes at det er tydeligt, at Slagterne for overhovedet at blive af med disse Stykker har maattet sælge til en højst ufordelagtig Pris. Det fremhæves da ogsaa i Andragendet, at disse Forhold i høj Grad synes truende for Slagternes hele økonomiske Eksistens; jfr. iøvrigt omstaaende Tabel 3.

Men har saaledes Berliner-Slagterne været ude af Stand til at vælte Engrosprisstigningen over paa Forbrugerne, saa er det jo ikke alle Mellemlhandlere, der er saa daarligt stillede. Herom vidner nogle Undersøgelser, der er foretagne i Stockholm*) angaaende Brødprisen i Forhold til Brødets Vægt. Det oplyses her, at i 1890'erne solgtes smaa Franskbrød for 2 Øre pr. Stk. og vejede gennemsnitlig 74 g i 1894 og 66 g i 1895. Nu stiger Priserne paa Hvede, og i 1905 gaar man over til at tage 3 Øre for et saadant Brød, Vægten forøges samtidig lidt, men allerede i 1907 var den gaaet ned, og i 1909 vejede et saadant Brød til 3 Øre 61 g, medens man i 1894 havde givet 2 Øre for et Brød, der vejede 74 g. Medens det altsaa ser ud, som om Brødets Pris er steget fra 2 til 3 Øre, d. v. s. med 50%, er det i Virkeligheden steget med 85%,

*) Se Statistiske Efterretninger, 1910, S. 3.

Tabel 3.

Kvæg- og Kødpriser i Berlin.
Pfennig pr. Pd.

			1901 —05	1906 —10	$\frac{1}{11} - \frac{1}{10}$ 1911
			gnstl.	gnstl.	gnstl.
Okser	Kølle, Højreb, Halestykke	Kvægpris	64	71	77
		Kødpris	77	89	95
		Fortjeneste %	20	25	23
	Bryst	Kvægpris	64	71	77
		Kødpris	68	78	82
		Fortjeneste %	6	10	6
Slag	Kvægpris	64	71	77	
	Kødpris	61	71	74	
	Fortjeneste %	÷ 5	0	÷ 4	
Kalve	Kølle, Ryg	Kvægpris	70	85	90
		Kødpris	82	95	99
		Fortjeneste %	17	12	10
	Bryst	Kvægpris	70	85	90
		Kødpris	74	86	89
		Fortjeneste %	6	1	÷ 1
Bov, Slag	Kvægpris	70	85	90	
	Kødpris	68	79	82	
	Fortjeneste %	÷ 3	÷ 7	÷ 9	
Beder og Lam	Kølle, Ryg	Kvægpris	63	73	71
		Kødpris	76	88	91
		Fortjeneste . . .	21	21	28
	Bryst, Slag	Kvægpris	63	73	71
Kødpris		66	77	77	
Fortjeneste %		5	5	8	
Svin	Ryg, Ribbenssteg	Kvægpris	56	64	56
		Kødpris	83	95	93
		Fortjeneste %	48	48	66
	Skinkesteg	Kvægpris	56	64	56
		Kødpris	71	80	78
		Fortjeneste %	27	25	39
Bov, Mellemlæsk	Kvægpris	56	64	56	
	Kødpris	67	75	73	
	Fortjeneste %	20	17	30	

idet Bagerne ved at gøre Brødet lettere har været i Stand til at vælte Forhøjelsen over paa Kunderne.

Selv om Forholdene saaledes undertiden kan medføre, at Mellemandlerne selv tvinges til at bære en Del af Prisstigningen, eller i det skjulte gennem Kvalitets- og Kvantitetsforringelser formaar at overvælde den paa Forbrugerne, er det jo ikke altid, at dette bliver Tilfældet. Det hænder ogsaa, at Mellemandlerne er i Stand til med flyvende Faner og klingende Spil at lægge hele Forhøjelsen over paa de taalmodige Købere. Vi kender jo allesammen det Avertissement, der begynder saaledes: Paa Grund af de stadig stigende Priser paa Raastoffer i Forbindelse med en Forøgelse af Arbejdslønnen ser Medlemmerne af den og den Forening sig nødsagede til fra og med D. D. at forhøje Prisen paa ... etc.

Hvor vidt dette lader sig gøre, vil, som vi f. Eks. saa ved Bevægelsen i de berlinske Kødpriser, dels afhænge af Forbrugernes økonomiske Kræfter, dels af hvor stærkt de i Forvejen var spændt for. Hermed stemmer det meget godt, at Detaljpriserne var stegne svagere end Engrospriserne i Frankrig, Tyskland og Nordamerika, medens i England og Danmark det modsatte har været Tilfældet.

Sammenligner man altsaa Detaljprisbevægelsen i de forskellige Lande, kan man vel deraf drage den Slutning, at Detaljprisstigningen fremtidig vil blive stadig langsommere, hvilket naturligvis rent beregningsmæssigt allerede ligger deri, at en vis absolut Tilvækst vil synes forholdsvis mindre, jo højere et Niveau man er oppe paa, men ogsaa fordi Forbrugernes Modstand vil blive stadig stærkere. Og lykkes det ikke Mellemand-

handlerne at forplante dette modgaaende Tryk til Engrospriserne, og det tror jeg ikke i udstrakt Grad vil lykkes dem, saa vil de blive klemmt og klemmt haardt.

Naar Markedet nogenlunde er i Ro, vil jo Detaljprisen Højde være bestemt af Engrosprisen + Detaljhandlerens Bruttoavance. Hvad der bestemmer disse to Faktorer Højde er en Række af Aarsager, hvoraf et Par af de væsentligste skal gøres til Genstand for Omtale.

Først Engrosprisen. Om de Faktorer, der bestemmer denne, og i saa Fald med hvor megen Styrke, hersker der megen Uenighed i de økonomiske Teoretikers Verden*). Den gode gamle Kvantitetsteori, der gaar ud paa, at en Stigning i Penge- (specielt Guldmængden) paa f. Eks. 10% ceteris paribus foranlediger en Stigning i Prisniveauet paa lige saa meget, har jo mange Tilhængere og maa ogsaa siges at udmærke sig ved megen Klarhed. Jo flere Penge, des mindre er de værd, enten man saa vil sætte dem direkte i Forhold til den Varemængde, hvis Omsætning de skal formidle, eller man, hvad der vist er at foretrække, ræsonnerer som saa: det ny Guld strømmer til Hovedbankerne, disse nedsætter Diskontoen for at faa det ud igen, Forretningsmulighederne vokser og Efterspørgselen efter Varer og Arbejde stiger, og dermed Priserne**). Men jeg anser det for utvivlsomt, at denne Faktor stadig vil tabe i Betydning; jo mer Guld der er i Forvejen, des mindre vil en Tilvækst betyde; og det hele økonomiske Maskineri bliver stadig

*) Se Jens Warming: Arbejds løn og Rente, S. 85 ff.

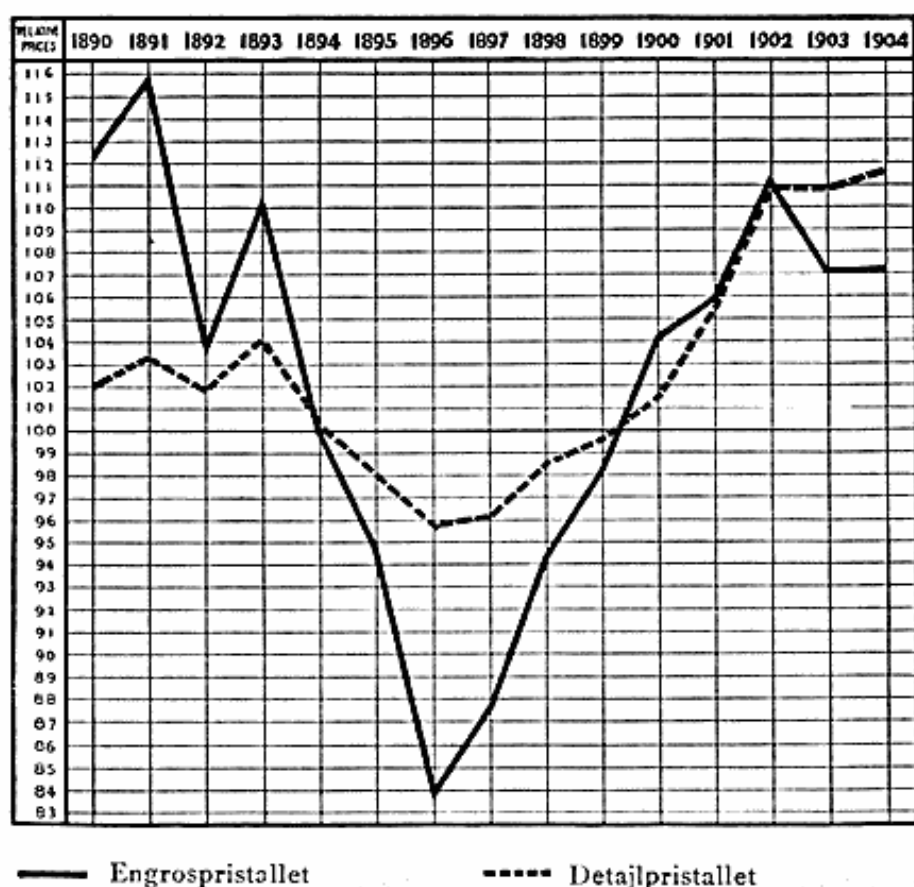
***) Se K. Riis-Hansen: Samfundsøkonomien i Grundtræk, S. 153.

mere kompliceret, saaledes at en enkelt Faktors Betydning har vanskeligere ved at slaa igennem. Jeg tror, den stigende Folkemængde og derigennem den stigende Efterspørgsel, den stigende Arbejds løn og det, at baade Raastoffer og Fødemidler bliver stadig vanskeligere og dermed kostbarere at producere, er af større Betydning. Og hvis dette er rigtigt, hvis Kul og Metaller skal bringes frem med stadigt stigende Omkostninger, baade fordi Arbejderne skal have mere i Løn og fordi Vanskelighederne, der skal overvindes, bliver større og større, hvis Korn og Bomuld er kostbarere at frembringe, hvis Kvæget er naaet til Grænsen af sin Ydeevne, saaledes at Foderet, der skal bruges for at faa Udbyttet op, stadig stiger i Værdi i Forhold til det, der kommer ud, hvis alle disse Faktorer spiller en større Rolle end en større eller mindre Mængde af Omsætningsmidler, saa er der neppe stort at haabe af en mulig Stansning i de senere Aars stærke Guldproduktion. Og det saa meget mindre, som det er en hyppig fastslaaet Iagttagelse, at en Nedgang i Engrospriserne kun med en ringe Del kommer til Udtryk i Detaljpriserne og derigennem Forbrugerne til Gode. Ikke blot det naturlige, som ovenfor blev paa-peget overfor den Stigning i Engrospriserne, der overføres paa Detaljpriserne, at da Engrosprisen kun er en Brøkdelt af Detaljprisen, saa bliver en Forskydning i Engrosprisen allerede derved afsvækket i Detaljprisen. Men det viser sig, at Stigningen føres ganske anderledes igennem end Faldet. I Amerika f. Eks. falder Engrospristallet for Fødemidler fra 1890 til 1896 med 26 % og Detaljpristallet med 6 %, hvor altsaa Faldet i Detaljprisniveauet var en Fjerdedel af Faldet i Engros-

prisniveauet; men da saa Opgangen kom, saa steg Engrospriserne fra 1896 til 1904 med 13 0/0. men Detajlpriserne med 11 0/0, d. v. s. at de to Pristal omtrent steg lige stærkt. Jfr. nedenstaaende Kurver (efter Bulletin of the Bureau of Labor, Juli 1905).

Engros- og Detajlpristal i de Forenede Stater 1890—1904
(Gennemsnittet 1890—99 = 100)
Næringsmidler

Ganske det samme viser for Eks. omstaaende Sammenligning mellem Engros- og Detajlpriser paa Oksekød i Berlin 1906—10:

		Pfennig pr. Pund				$\frac{1}{1}-\frac{1}{10}$		
		1906	1907	1908	1909	1910	1911	
Okse- kød	Bryst	Kvægpris	74	73	70	66	72	77
		Kødpris	77	78	77	78	80	82
		Fortjeneste	{ abs. 3	5	7	12	8	5
		{ % 4	7	10	19	11	7	
	Slag	Kvægpris	74	73	70	66	72	77
		Kødpris	70	70	70	70	73	74
Fortjeneste		{ abs. $\div 4$	$\div 3$	0	4	1	$\div 3$	
	{ % $\div 5$	$\div 4$	0	6	1	$\div 4$		

Vi er hermed naaet til de Aarsager, der særlig øver Indflydelse paa Detaljpriserne.

At et Fald i Engrosprisen saaledes ikke viser sig i Detaljprisen i samme Grad som en Stigning, ligger i første Række i Forbrugernes Uopmærksomhed og Inerti. De Forbrugere, der holder Udsyn med Engrospriserne, kan sikkert tælles; og naar Folk en Gang er vant til at betale en Pris, saa betaler de den og beklager sig, naar den stiger, men lader det være, selv om der var Grund til at forlange den sat ned. Saa kunde man naturligvis spørge, om da ikke den fri Konkurrence mellem Forhandlerne kunde gøre, at nogle blandt disse udnyttede en Konjunktur til at forøge Omsætningen. Men den fri Konkurrence har jo alle Dage mere været at finde i de økonomiske Lærebøger end i det virkelige Liv, og Detaljhandlerne danner som andre gode Borgere Foreninger og giver sig ikke af med illoyal Konkurrence. Rent bortset fra, at der er saa mange, at de for overhovedet at kunne leve, hver for sig er nødt til at holde Prisniveauet højt. Ifølge det seneste Tabelværk om Indkomst- og Formuesforhold (5. R. Ltr. E. Nr. 7) havde f. Eks. 669 Urtekræmmere i København en gennemsnitlig Indtægt

paa 2060 Kr., medens 1024 forskellige Detaljhandlere, ligeledes i Hovedstaden, hver havde en Indtægt paa 1873 Kr. Det kan jo neppe siges at være for meget til hver. Men Ulykken er her, at der er alt for mange af dem. Noget anderledes forholder det sig med Grossererne. Af disse var i 1908 1918 ansat til Skat med en samlet Indtægt (baade af Arbejde og Formue) paa næsten 24 Mill. Kr., d. v. s. 12300 til hver. Selv om man ser bort fra Risikomomentet, kan det jo sikkert siges, at 12000 Kr. er en altfor høj Betaling for det Arbejde, en Grosserer gør, og den Nytte, han yder Samfundet. De 9087 Hovedpersoner, der drev selvstændig Handelsvirksomhed i Hovedstaden i 1908, havde en samlet Indtægt paa 42 Mill. Kr., som Forbrugerne maa betale, og det er baade det altfor store Antal og den altfor store Fortjeneste, en Del af disse Handlende har, der i væsentlig Grad er Skyld i, at Detaljpriserne ikke kan falde og let stiger.

Til høje eller stigende Detaljpriser virker endvidere Butikslejen. Bevægelsen i denne er ikke saa nem at konstatere. Københavns Kommunes statistiske Kontor opgiver kun Lejen for Forretningslokaler, herunder indbefattet Lokaler af enhver Art til Næring. Man kan da tænke sig, at saadanne store Lokaler omdannes til mindre Butikker, fordi det er for dyrt at bevare dem til Fabrik, Lager og lignende. Men i Gennemsnitslejen for samtlige Forretningslokaler vil denne Forskydning vise sig som en Nedgang, skønt det virkelige Forhold netop har været det modsatte. Holder vi os imidlertid til den ældre Del (den inderste Del) af København, hvor Butikkerne vel nok dominerer blandt Forretningslokalerne, saa steg Lejen pr. Lokale

her fra 796 Kr. pr. Halvaar i 1901 til 923 Kr. i 1906, d. v. s. med 16 0/0. Endvidere har utvivlsomt de sidste Aars stedse stigende Skattebyrde bidraget sit til at forhøje Detajlprisniveauet. Ikke blot Toldskatterne, der dels i og for sig, dels ved at holde fremmed Konkurrence ude, har virket i den her omtalte Retning. Men det er jo givet, at ogsaa de direkte Skatter vil blive væltet over paa Forbrugerne af de Mellemhandlere, der skal bære dem, saa snart og saa vidt det overhovedet er muligt. Hvilken Rolle, denne Faktor har spillet i Prisforhøjelsen, lader sig naturligvis vanskeligt afgøre, men at den har været til Stede, anser jeg for givet. Det er jo, som nedenstaaende Tabel viser, en meget betydelig Forhøjelse, her har været Tale om; naar lige undtages Danmark, hvor Toldindtægternes delvise Svigten har øvet sin Indflydelse, har Stigningen i de øvrige her omtalte Lande i Statsskatternes samlede Beløb pr. Hovede udgjort fra 50—100 0/0 fra 1896 til 1911.

	Stats-Beskatning pr. Indb. (Direkte og indirekte Skatter)*).			
	1896	1906	1911	Stigning i 0/0 1896—1911
Danmark	25,50 Kr.	29,00 Kr.	29,00 Kr.	14 0/0
Tyske Rige	10,50 —	15,50 —	20,50 —	95 —
England	38,50 —	49,00 —	60,00 —	56 —
Frankrig	43,00 —	55,00 —	66,00 —	54 —
Forenede Stater .	13,00 —	23,50 —	26,00 —	100 —

En anden Faktor, der ogsaa virker til høje Detajlpriser, er Forbrugernes stigende Krav til deres Mellemhandlere. Varebiler og Telefon, Spejlglassruder og

*) Efter The Stock Exchange official Intelligence, 1908, for Aarene 1896 og 1906, efter Schanz: Finansarchiv, 28 Aarg. Bind 2 for 1911.

elektrisk Lys i overflødig Mængde skal naturligvis betales. For slet ikke at tale om Storforretningernes Luksus; selvfølgelig er det rart at sidde i Wertheims Palmehave og lytte til en sagte mumlende Kilde, efter at man har købt et Brev Knappenaale til 5 Pfennig. Og det ser nydeligt ud, naar man kommer ind i visse londonske Stormagasiner og ekspederes af unge Damer i sammefarvede Klædes Slæbekjoler. Men det koster alt sammen.

Hvad jeg her har nævnt, har været Forhold, der virkede til en voksende Livets Dyrhed ved at bringe Priserne, Engros- eller Detajlpriserne i Vejret, og som Forbrugerne i en Del Tilfælde ingen Indflydelse havde paa.

Men til Livets voksende Dyrhed virker ogsaa de stadigt stigende Krav af enhver Art. Gode og daarlige mellem hinanden, nyttige og luksuøse, alt i én uhjælpelig Blanding. En forbedret Kødkontrol er ypperlig, men den forøger Slagternes Risiko. Lyse og rummelige Boliger er et uvurderligt Gode, men Huslejen stiger derved. Større Renlighed og Skønheds-sans i Hjemmet, i Klædedragten, i Butikker og paa offentlige Steder er Livsværdier af utvivlsom Betydning. Men de koster Penge. De sociale Krav, som ingen rigtig ved hvor kommer fra, stiller stadig større Fordringer, baade til Deltagelse i Festmaaltider for jubilerende Medborgere og til Indsamlinger til Jordskælvs-lidte paa Sicilien og til fattige Københavnerbørns Sommerferier. Og det er jo ikke blot Overklasseforpligtigelser disse. I ethvert Lag af Samfundet optræder de, under deres særegne Form, og forlanger at blive honorerede. Og hertil kommer, at mange ny Krav

dukker op, som tidligere Tider ikke kendte, baade Luksusting og Brugsgenstande. I Forbindelse hermed staar, hvad der jo i og for sig maa forbavse, at Besparelserne ved den stadig stigende Stordrift saa lidt mærkes i Forbruget. Dels ligger det naturligtvis i, at Arbejdsløn og Driftsherrevinsten vokser, saaledes at en Del af den gennem Tekniken indvundne Besparelse bliver hængende her, og at disse Varer spiller en forholdsvis ringere Rolle i Forbruget; men det ligger formentlig ogsaa i, at Stordriften har paatvunget os en Mængde ny Genstande, der nu kan laves billigt og derfor sælges, mens de tidligere ikke kunde frembringes til en rimelig Pris.

Der er saaledes mange Kræfter i Gang, der virker til Livets stadigt stigende Dyrhed. Kommer saa ovenikøbet, som i 1911, en Naturkatastrofe som den frygtelig tørre Sommer til, saa bliver Spændingen akut, Trykket bliver haardere end taaleligt. Herom vidner noksom Hungeroprørene i Frankrig og de revolutionslignende Strejkeuroligheder i England. Det gaar haardest ud over dem, hvis Modstandskraft er ringest, saaledes som jeg ovenfor har søgt at vise det. Og for saa vidt er det mit Haab, at den, der foruden at interessere sig for Social-Økonomi ogsaa interesserer sig for Social-Etik, i disse Bemærkninger maa have fundet et og andet til Belysning baade af Livets Dyrhed og af dets Uretfærdighed.
